

1.2. Інтелектуально-інноваційна складова сталого розвитку промисловості

Протягом останніх років відбулася низка значних міжнародних подій, які визначатимуть інтелектуально-інноваційну політику промислових підприємств у майбутньому. Перше з них — це прийняття ООН Порядку денного в галузі сталого розвитку до 2030 року, який є насиченим планом дій та орієнтований на об'єднання зусиль щодо досягнення економічного процвітання та забезпечення екологічної стійкості та соціальної інтеграції [26]. На порядку денному міститься 17 цілей у сфері сталого розвитку та 169 пов'язаних з ними завдань. Мета сталого розвитку №9 закликає держави-учасниці об'єднати зусилля для «створення стійкої інфраструктури, сприяння всеосяжній та стійкій індустріалізації та інноваціям». Більш того, інновації визнаються одним із засобів реалізації всього Порядку денного в галузі сталого розвитку до 2030 року.

Концепція сталого розвитку («sustainable development») традиційно сприймається як перетин соціальної, політичної та економічної сфер діяльності [12]. Однак цей погляд є досить поверховим і не дає змоги побачити специфіку процесів сталого розвитку. Тому пропонується розглядати сталий розвиток в економічному контексті інтелектуально-інноваційної діяльності, яка може бути організована в Україні за рахунок залучення прогресивного теоретико-методологічного інструментарію.

Наявні проблеми забезпечення сталого розвитку промислових підприємств, що особливо важливо в умовах глобалізації міждержавних зв'язків, зумовлені, на наш погляд, наступними причинами.

По-перше, роль традиційної сфери промисловості визначається матеріальними потребами економічних суб'єктів,

які лежать у основі піраміди основних потреб конкретної людини.

По-друге, вітчизняна промисловість має всі можливості самостійно забезпечувати необхідними засобами виробництва усі сфери економіки. Дієвість цих постулатів і дозволяє вітчизняній економіці працювати стабільно, уникаючи кризових потрясінь [27]. Забезпечення сталого ефективного розвитку підприємства знаходить своє відображення у досягненні систем цілей (соціальних, економічних, технічних та екологічних).

Поняття сталого розвитку виникло у зв'язку з вивченням проблеми обмеженості природних ресурсів, що сталася наслідком світових енергетичних криз. В умовах розвитку продуктивних сил суспільства та інноваційного розвитку, сталий економічний розвиток нашої країни, її регіонів можливий лише за економічної стійкості галузей виробництва, підприємств та організацій.

Сталий розвиток — поняття досить глибоке та системне, як і фінансово-господарська діяльність країни, галузі чи підприємства. Під сталим розвитком підприємства в рамках даного дослідження пропонується розуміти можливість підприємства протягом певного періоду підтримувати показники своєї фінансово-господарської діяльності на сталому рівні навіть у тих умовах, коли діяльність конкретного підприємства не завжди є економічно ефективною [5]. Сталий розвиток підприємства та його економічна стійкість може бути результатом повної або часткової виробничої, управлінської, цінової, фінансової, соціальної стійкості, стійкості ділової активності, які по-різному впливають на рівень сталого розвитку промислового підприємства.

Структура напрямків забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, врахування та моделювання яких до-

зволяє отримати більш ефективні результати їх виробничо-комерційної діяльності, представлено на рис. 1.2.

Розглянемо більш детально кожний з представлених на рис.

2.1 напрямків сталого розвитку промислового підприємства.

Рисунок 1.2 — Структура напрямків забезпечення сталого розвитку промислового підприємства (складено авторами на основі [5])

Надзвичайно важливим є фінансовий напрямок забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, який дозволяє забезпечити здатність і можливість промислового підприємства проводити ефективну фінансову політику та на протязі тривалого часу зберігати запланований рівень ліквідності результатів виробничо-комерційної діяльності підприємства (виробленої продукції та послуг), а також його платоспроможності. На думку багатьох економістів-дослідників даної проблеми, фінансова стійкість є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування грошима підприємства: шляхом ефективного їх використання сприяє безперебійному процесу виробництва та реалізації продукції. Саме тому фінансова стійкість, що формується у процесі всієї

виробничо-господарської діяльності, є головним компонентом економічної стійкості підприємства [16].

Реалії сьогодення надають риси важливості та актуальності інформаційному напрямку забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, формування та розвиток процесів діджиталізації забезпечує підприємству реальні можливості з найменшими витратами часу та коштів виконання своїх функцій за наявності інформаційних впливів, програм та технологій цілеспрямованого характеру.

Безперечно актуальним є напрямок інтелектуального (інноваційного) розвитку як самого підприємства, так і його продукції, що дозволяє забезпечувати здатність промислового зберігати кваліфікований персонал, запатентовані технології та винаходи, можливість проведення перспективних, інноваційно спрямованих науково-дослідних робіт, бути активними учасником на ринку інтелектуально-інноваційних технологій (об'єктів інтелектуальної власності).

Розвиток, підтримка та виконання основних положень соціального напрямку забезпечення сталого розвитку промислового підприємства забезпечує йому безперечну і постійну здатність до утримання низького рівня плинності кадрів та забезпечення їм високих соціальних стандартів життя та умов праці.

Слід підтримати важливість напрямку успадкованої стійкості, який запропонований в роботі [5]. На думку авторів цього напрямку, успадкована стійкість — це наявність запасу міцності, що захищає промислове підприємство від впливу несприятливих для його діяльності факторів. На наш погляд, цей напрямок передбачає наявність суттєвих здобутків підприємства по зменшенню рівня ризиків зменшення рівня сталого розвитку підприємства.

Виробнича стійкість (техніко-економічна) характеризує основні параметри виробничо-комерційної діяльності промислового підприємства, що забезпечується всіма результатами його роботи як на підприємстві, так і на його цільовому ринку. Підтримка та контроль цього напрямку надає промислому підприємству реальні можливості збереження та розвитку сучасного рівня технологій та інновацій, здатність забезпечити економічне зростання та ефективність використання накопиченого виробничого потенціалу.

Управлінська стійкість в контексті забезпечення сталого розвитку промислового підприємства — це здатність апарату забезпечувати ефективне управління підприємством на всіх рівнях, здійснювати керівництво виробництвом, вести раціональну маркетингову діяльність, на високому професійному рівні проводити детальний аналіз виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Ринковий або маркетинговий напрямок забезпечення сталого розвитку промислового підприємства багато в чому залежить від цінової стійкості продукції та послуг підприємства на своєму цільовому ринку. Цінова стійкість забезпечується оптимальним механізмом ціноутворення на продукцію та послуги. На наш погляд, цінової стійкості можна досягнути за умови, що механізм ціноутворення дозволяє планувати стійкий рівень прибутку промислового підприємства, здатність до економічного розвитку та зміцнення конкурентних позицій в умовах розвитку ринку.

На завершення розглянемо напрямок стійкості ділової активності підприємства, який характеризується оптимізаційними процесами перетворень для підприємства у певному часовому періоді. Крім того, в цьому плані важливим є наявність на підприємстві стратегії перспективного розвитку

посилення конкурентоспроможності, на що наголошується в роботі [35].

Відмітимо, що рівень сталого розвитку промислового підприємства забезпечується впливом багатьох чинників — внутрішніх та зовнішніх, прямих і непрямих, об'єктивних і суб'єктивних, регульованих державою, ринковими відносинами, самим підприємством [4, 5]. Провідними чинниками економічного зростання та підвищення ефективності діяльності промислових підприємств є зниження витрат, позитивна динаміка продуктивності праці, поліпшення якості продукції, що виробляється, і збільшення конкурентоспроможності вітчизняних виробництв

До найбільш важливих внутрішніх факторів забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, наш погляд, слід віднести наступні:

- наявність інвестицій в розвиток підприємства;
- рівень інтелектуально-інноваційної активності найбільш важливим виробничих та ринкових підрозділів промислового підприємства;
- показники конкурентоспроможності продукції та послуг, які входять в коло основної виробничої номенклатури підприємства та асортиментних співвідношень в її рамках;
- виробничі технології та інновації, що використовуються у виробничих процесах;
- інтелектуальні кадрові ресурси (наявний інтелектуальний капітал);
- резервні потужності підприємства, які дозволяють гнучко реагувати на можливі кон'юнктурні зміни на цільовому ринку підприємства;
- політика управління капіталом підприємства, його ефективне розміщення та структура;

- якість продукції та послуг, які виробляються на підприємства та ринкова реалізація яких на цільовому ринку забезпечують підприємства беззбитковий сталий розвиток;

- стратегія маркетингової політики, які дозволяють гнучко реагувати на зміни ринкових характеристик та показників;

- особливий склад виробничого персоналу, який складає базу цінності інтелектуального потенціалу.

До найбільш важливих зовнішніх факторів забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, наш погляд, слід віднести, по-перше, групу факторів прямого впливу, по-друге, групу факторів непрямого впливу. Якраз ці дві групи факторів безпосередньо та в найбільшій мірі впливають на функціональну діяльність промислового підприємства та піддаються впливу його дій. Сутність та склад цієї групи факторів детально розглянуті в дослідженні Сафіна Ф.М. [28].

До цих груп чинників автор рекомендує віднести постачальників трудових, фінансових, інформаційних, матеріальних ресурсів, споживачів, конкурентів тощо. Чинники непрямого впливу відображають супутні чинники, що збільшують або зменшують економічну стійкість. До цієї групи чинників відносять: стан економіки галузі чи підприємства, природні чинники, соціально-політичні чинники, нормативно-правові чинники та інші. Дії підприємства у відповідь впливу факторів прямого і непрямого впливу різні. На зміни факторів прямого впливу підприємство може реагувати по-різному: воно може перебудувати внутрішнє середовище та вчинити подвійно: ініціювати як політику пристосування, так і політику активної чи пасивної протидії. Фактори непрямого впливу змушують підприємство максимально пристосовувати свої завдання, цілі, структуру, технології та інновації, кадровий потенціал [28].

Серед найважливіших чинників, які забезпечують сталий розвиток промислового підприємства, насамперед слід виділити економічну стабільність.

Економічна стабільність характеризується наявністю постійних або слабких цін, податкових ставок, умов надання банківського кредиту, курсом національної валюти, умовами зовнішньоекономічної діяльності. На нашу думку, в плані забезпечення необхідного рівня економічної стабільності в роботі промислових підприємств нашої країни необхідно особливу увагу звернути на результати інтелектуально-інноваційної діяльності як в країні в цілому, так і на рівні регіонів, галузей економіки та промислових підприємств.

Формування та розвиток в нашій країні інноваційної економіки та забезпечення їй сталих показників необхідної конкурентоспроможності на національному та світовому ринках немає сенсу без розвитку ринкових процесів у галузі управління інтелектуально-інноваційною діяльністю, основою якої є об'єкти інтелектуальної власності, їх створення, комерціалізація та використання. В той же час в українській економіці використовується в практиці виробничо-комерційної діяльності всього близько 10 % інноваційних розробок, в той час як у США значення цього показника значно більше 50 %, а на підприємствах Японії близько 90 %. Частка нашої країни у світовому обсязі торгівлі наукомісткою продукцією цивільного призначення в останній час не більше 0,1 %, що майже в 100 разів менше за аналогічний показник в розвинених країнах світу [3, с. 30].

Значна частина об'єктів права інтелектуальної власності, яка не задіяна в обороті українського ринку, сьогодні є запасом економічного прогресу та сталого розвитку національної економіки. Сьогодні наша країна, маючи значні досягнення у

розвитку нових технологій в сфері техніки, інженерних проєктів, інноваційних агротехнологій, які можуть конкурувати на світовому ринку, використовує цей потенціал недостатньо, що пов'язано насамперед з недостатнім фінансуванням для подальшого впровадження та комерціалізації.

Важливість інновацій для досягнення сталого розвитку було обґрунтовано багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Підсумок обґрунтувань полягає в тому, що механізм взаємодії інноваційних факторів і економіки країни, що утворюється, забезпечує несумірний ефект від впровадження інновацій у вигляді приросту ВВП країни в порівнянні з витратами в інноваційній сфері.

У сукупності інновації по-різному впливають сталий розвиток. Так, технологічні інновації забезпечують економічну ефективність економіки країни та найчастіше сприяють виведенню економіки з кризових ситуацій. Екологічні інновації невіддільні від раціонального природокористування, що мається на увазі під час модернізації економіки. А соціальні інновації сприяють усуненню проблем формування громадянського суспільства. Здатність до інновацій стає ключовим компонентом конкурентоспроможності сучасної організації, і навіть однією з найважливіших чинників її стійкості.

Цікавим є інтерпретація в науковій літературі понять економічні, екологічні та соціальні інновації. Аналіз джерел, що розглядають проблеми сталого розвитку, показав, що чіткого визначення терміна «економічні інновації» у науковій літературі не трапляється. Проте можна припустити, що економічні інновації — це абсолютно нові чи вдосконалені продукти, послуги, роботи, технології, процеси, організаційні чи маркетингові методи, що призводять до економічного зростання соціально-економічних систем та їх розвитку. Найбільшою групою

у складі інновацій з позиції сталого розвитку є саме економічні інновації [36].

Механізм державної підтримки об'єктів права інтелектуальної власності, який сьогодні практично відсутній в Україні, не сприяє експорту продукції національних товаровиробників, незважаючи на їх високу конкурентоспроможність.

Виходячи з цього, для забезпечення ефективної дії інтелектуально-інноваційної складової забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки слід особливу увагу приділити питанням формування та розвитку вітчизняного ринку об'єктів інтелектуальної власності.

Ринок інтелектуальної власності — це сукупність попиту та пропозиції (продавців та покупців) на результати інноваційно-інтелектуальної діяльності, які охороняються винятковим правом, містять нові знання, уречевлені в об'єктах інтелектуальної власності (ОІВ).

На рис. 1.3 наведено схему ринкової комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій та взаємодії основних суб'єктів, які приймають безпосередню участь в цьому процесі.

Аналіз схеми ринкової комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій дозволяє виявити та обґрунтувати основних ринкових суб'єктів цього процесу. Їх базовий перелік сформовано в роботі [18, с. 415], та використано для відповідного аналізу в роботі [6, с. 73], який потребує свого розвитку та більш детального обґрунтування.

По-перше, в якості одного з основних суб'єктів ринкової комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій виступає держава, яка забезпечує правову охорону та правовий захист виключних прав інтелектуально-інноваційних технологій та регулює загальні правові та господарські відносини між ринковими суб'єктами. В свою чергу, інші суб'єкти мають в

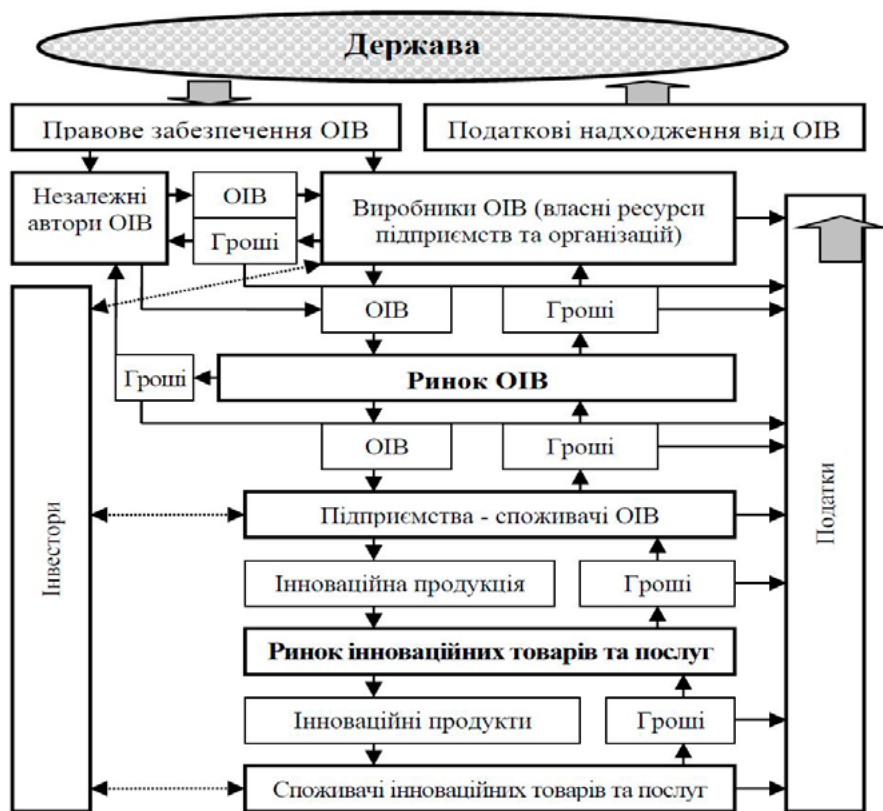

Рисунок 1.3 — Схема ринкової комерціалізації інноваційно-інтелектуальних технологій (розроблено авторами з використанням пропозицій [6])

основному матеріальні (грошові) відносини з державою, так як на кожному етапі процесу комерціалізації необхідно здійснювати законодавчі платежі та відрахування в національний, регіональний та місцевий бюджети. Уникнути матеріальних (грошових) відносин з державою неможливо, так як вони чітко зафіксовані в податковому законодавстві.

По-друге, це підприємства та організації, виробничо-комерційна діяльність яких має чітке інтелектуально-інноваційне спрямування, в результаті якої і з'являються інтелектуальні

технології. В багатьох випадках отримані цими підприємствами результати не становлять потребу для їх подальшої діяльності і для забезпечення рентабельності своєї роботи вони вступають в ринкові відносини з тими виробниками, які потребують ці результати діяльності. Для цього ці підприємства пропонують свої інтелектуально-інноваційні розробки на ринку об'єктів інтелектуальної власності. Характер цих відносин і показано на рис. 1.3. В тих випадках, коли отримані підприємствами та організаціями інтелектуально-інноваційного спрямування результати використовуються у власних бізнес-процесах, то етап «Ринок ОІВ» схеми на рис.1 для них немає сенсу і зразу здійснюється перехід на етап «Ринок інноваційних товарів та послуг».

По-третє, це безпосередньо автори (конкретні особистості або творчі колективи науковців) результатів інтелектуально-інноваційної діяльності (об'єктів інтелектуальної власності). Слід вказати, що авторство, як правило, належить особистостям, а правовласниками вони не завжди можуть бути. Наприклад, коли ОІВ створено в порядку виконання службового завдання і в робочих час, то правовласником інтелектуального результату буде підприємство, на якому працює цей автор. Не виключаються з розгляду і випадки, коли окремі творчі особистості самостійно працюють над вирішенням якихось наукових виробничих проблем і, у випадку їх позитивного вирішення, мають або самостійно вийти на ринок ОІВ зі своїми напрацюваннями, або ввійти в господарські відносини з підприємствами, основним або супутнім видом діяльності є розробка або використання інтелектуально-інноваційних технологій. Ці варіанти дій самостійних авторів-розробників ОІВ також показано на рис. 1.3.

По-четверте, це підприємства-споживачі інтелектуально-інноваційних технологій, основним видом виробничо-комер-

ційної діяльності є випуск і представлення на ринок інноваційної продукції, при виробництві якої використано ті чи інші ОІВ. Результати своєї діяльності ці підприємства представляють на ринок інноваційних товарів та послуг, де вони і знаходять свого кінцевого споживача.

По-п'яте, це представники джерел фінансування інтелектуально-інноваційної діяльності, в результаті якої і з'являються ОІВ та їх практичне втілення у інноваційну продукцію. До цієї групи слід віднести власні кошти різних підприємств, вітчизняні та зарубіжні інвестори, різного роду фонди підтримки інноваційної діяльності. В багатьох випадках суттєву підтримку інтелектуально-інноваційним процесам надають державний, регіональний та місцевий бюджети.

В роботах [6, 18] вказується на можливості використання в якості суб'єктів ринкової комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій виробників контрафактної продукції. Не заперечуючи проти цієї групи в цілому (її наявність в кожній країні в більшій чи меншій мірі безперечно має місце), в свій аналіз ми цю групу не включаємо. Хоча виключні права на ОІВ при виробництві контрафактної продукції можуть належати цим виробникам на законній підставі, все ж таки ці підприємства займаються незаконною діяльністю, які відносяться до господарських злочинів.

Державна політика у сфері інтелектуальної власності має забезпечувати ефективний та дієвий захист її прав, що потребує поряд із подальшим дослідженням економічної складової створення правових механізмів її ринкової реалізації, зокрема вирішення низки в достатній мірі важливих питань. По-перше, створення ринкового бізнес-середовища для успішного функціонування інноваційної діяльності та ефективною ринковою комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. По-

друге, конче необхідна розробка концепції взаємодії освіти, науки, промисловості та держави, що надасть реальні можливості як створення більш професійних наукових колективів, так і суттєвого підвищення ефективності їх роботи. По-третє, створення потужної системи фінансування інноваційної діяльності дозволить усунути один за найбільш суттєвих недоліків інтелектуально-інноваційній сфері — дефіцит фінансового забезпечення наукових розробок на інноваційних підприємствах та в організаціях. По-четверте, сформувати дієву систему матеріального та морального заохочення розвитку науково-дослідної та інноваційної діяльності, комерціалізації результатів інтелектуально-інноваційної діяльності. По-п'яте, удосконалити та зробити більш дієвою систему правової охорони та правового захисту виключних прав інтелектуальної власності. По-шосте, створити державну систему інформаційно-консультативного забезпечення інтелектуально-інноваційної діяльності на всіх етапах науково-пошукової діяльності інноваційно-орієнтованих підприємств та організацій. По-сьоме, держава має більш активно впливати на всі складові ринково-орієнтованого процесу створення, правової охорони, комерціалізації (введення в господарський обіг) об'єктів інтелектуальної власності та інших результатів інноваційної діяльності з метою підвищення конкурентоспроможності національного інтелектуального виробництва.

ними та конкурентоспроможними. Це може статися, якщо всі зацікавлені сторони зможуть розвинути та зміцнити свої власні можливості, і якщо відносини між ними будуть налагоджені. Нове бачення управління підприємствами щодо інновацій для сільського господарства ґрунтується на комплексному, широкому підході, основою якого є інноваційний маркетинг. Подальше дослідження його складових та інструментів, механізму його впровадження в систему управління аграрного підприємства дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності аграрних підприємств та сільського господарства загалом.

Бібліографічний список до розділу 1

1. 7 agtech інновацій 2018 року. *АгроЕліта*. URL: <https://agroelita.info/7-agtech-innovatsij-v-2018-rotsi/>.
2. 8 технологій, які невдовзі змінять сільське господарство. URL: <https://landlord.ua/news/8-tekhnolohii-iaki-nevdovzi-zminiat-silске-hospodarstvo/>.
3. **Андропова О.Ф., Череп А.В.** Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності. Київ : Кондор, 2007. 356 с.
4. **Афонасова М.А.** Обострение проблемы экономической безопасности России в условиях геополитического кризиса и санкционного давления западных стран. *Современные наукоемкие технологии*. 2015. №2. С. 186–194.
5. **Веселовский М.Я., Федотов А.В., Волчков Д.С.** Обеспечение устойчивого развития промышленных предприятий в условиях экономической нестабильности. *МИР (Модернизация. Инновации. Развитие)*. 2015. Т. 6. № 3. С. 124–129. DOI: 10.18184/2079-4665.2015.6.32.124.129.
6. **Горбачев Н.Н., Мальченко Н.С., Якимачо А.П.** Рынок интеллектуальной собственности в экономике знаний. *Открытое образование*. 2010. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rynok-intellektualnoy-sobstvennosti-v-ekonomike-znaniy>.
7. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.
8. **Донець О.** Інновація та її особливості в аграрному секторі економіки України. *Економічний аналіз*. 2013. Випуск 12. Частина 1. С. 92–97.
9. Дрон — що це таке, та навіщо він потрібен у сільському господарстві. URL: <https://agro.dn.gov.ua/dron-shho-tse-take-ta-navishho-vin-potriben-u-silskomu-gospodarstvi/>.

10. Зелена упаковка: тренд нової реальності. URL: <https://madeinukraine.org/blog/info/168>.
11. **Ілляшенко Н.С.** Організаційно-економічні засади інноваційного маркетингу промислових підприємств : монографія. Суми : «Вид-во СумДУ», 2011. 192 с.
12. **Исаев Р.О.** Устойчивое развитие, наука, инновации — три вектора региональной экономики будущего. Креативная экономика. 2019. Том 13, № 11. С. 2169-2178. DOI: 10.18334/ce.13.11.41360.
13. **Квятко Т.М.** Агрмаркетинг як складова підвищення ефективності діяльності вітчизняних сільгосп підприємств. *Науковий вісник ЛНУВМБ ім. Гжицького*. 2014. Вип. 16, № 1(1). С. 213–218.
14. **Кириченко В.В., Тимчук В.М.** Ринкові моделі реалізації селекційних інновацій. *Вісник аграрної науки*. 2008. №8. С. 62-64
15. **Кобернюк С.О.** Розвиток аграрного маркетингу в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 45. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.5.45>
16. **Коробкова З.В.** Устойчивое развитие промышленных предприятий в глобализированной экономике. *Совершенствование институциональных механизмов в промышленности* : Сб. науч. тр. / под ред. В.В. Титова, В.Д. Марковой. Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2007. С. 90–101.
17. **Кот О.В.** Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення. *Проблеми науки*. 2008. №9. С. 30–37.
18. **Лукичева Л.И.** Управление интеллектуальным капиталом. Москва: Омега-Л. 2007. 552 с.
19. Маркетингові тренди та тенденції 2020 року, актуальні у 2021 в Україні. *Минфин*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/12/09/56243706/>.
20. **Назаренко О.Г.** Возможности использования беспилотных летательных аппаратов в системах точного землеробства та аграрному виробництві загалом. *Вісник СНАУ. Серія : Механізація та автоматизація виробничих процесів*. 2017. № 10. С. 68–71.
21. Основні показники зовнішньої торгівлі України. *УКАБ*. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini
22. **Пасічник Н.А.** Методика прогнозування обсягів врожаю на базі даних дистанційного зондування високої просторової розподільчої здатності на прикладі пшениці. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 2. С. 129–134. DOI: 10.33730/2310-4678.2.2020.208824.
23. **Перерва П.Г.** Управление маркетингом на машиностроительном предприятии. Харьков : «Основа», 1993. 288 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/27701/1/Pererva_Upravlenie_marketingom_1993.pdf
24. **Перерва П.Г., Коциски Д., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А.** Комплаенс программа промышленного предприятия.– Харьков-Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019. 689 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/47907/1/Book_2019_Pererva_Komplaens_programma.pdf.
25. **Пересунько Е.С.** Місце й роль інноваційної діяльності в системі економіки. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. № 6(73). С. 84–88.
26. Повестка дня в области устойчивого развития. *Цели в области устойчивого развития*. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/about/development-agenda/>.

27. **Рябов В.М.** Устойчивое развитие промышленных предприятий в современных условиях. *Вектор науки ТГУ*. 2011. № 4 (18). С. 271–273.
28. **Сафин Ф.М.** Сущность и факторы экономической устойчивости (постановка проблемы). *Вестник ТИСБИ*. 2000. №2. С.45-53.
29. **Сахацький М.П.** Управління маркетингом агроформувань. *Економіка АПК*. 2001. №2. С. 96–97.
30. **Середюк Ю.І., Шматковська Т.О.** Особливості інновацій в сільському господарстві. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури : європейський вектор — нові виклики та можливості : тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 2015*. С. 304–305.
31. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / ред.: Ю. Лупенка, В. Мель-Весесяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.
32. Сучасні технології в сільському господарстві: сфери застосування. *Earth observing system*. URL: <https://eos.com/uk/blog/suchasni-tekhnologii-v-silskomu-hospodarstvi/>.
33. Топ-10 найбільших агрохолдингів України в одній інфографіці. *Baker Tilly*. URL: <https://bakertilly.ua/news/id49433>.
34. **Туболец К.Г.** Шляхи вдосконалення управління маркетинговою діяльністю аграрних підприємств. *Державне управління*. 2012. №174 (186). С. 129–132.
35. Устойчивость предприятия. URL: <http://www.ssga.ru/>
36. **Шилова Е.В.** Инновации как фактор обеспечения устойчивого развития социально-экономических систем. *Вестник ПГУ. Серия: Экономика*. 2015. №2 (25).
37. **Хомин А.** IT-інновації в агро: вісім ключових напрямків, про які варто дізнатись. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/it-innovacii-v-agro-visim-klucovih-napramkiv-pro-aki-varto-diznatis>.
38. **Чорний А.** Штучне м'ясо може вплинути на економіку України. Чому це не близька, але абсолютно реальна перспектива. *Forbes*. 24.03.2021. URL: <https://forbes.ua/innovations/iskusstvennoe-myaso-mozhet-izmenit-ekonomiku-ukrainy-pochemu-eto-ne-blizkaya-no-absolyutno-realnaya-perspektiva-23032021-1210>.
39. ALFA Smart Agro виводить на ринок 4 нові розробки. URL: <https://aggeek.net/ru-blog/alfa-smart-agro-vivodit-na-rinok-4-novi-rozrobki>.
40. **Bedord L.** 7 ag tech advancements from 2018. URL: <https://www.agriculture.com/news/technology/7-ag-tech-advancements-from-2018> (дата звернення: 24.09.2021).
41. **Bhutani A.** Agricultural Drones Market Size By Product, Software, By Application, Industry Analysis Report, Regional Outlook, Application Potential, Price Trends, Competitive Market Share & Forecast, 2017 — 2024. URL: <https://www.gminsights.com/industry-analysis/agricultural-drones-market>.
42. Farmers Business Network. *Офіційний сайт*. URL: <https://www.fbn.com/market>.
43. **French J., Montiel K., Palmieri V.** Innovation in agriculture: a key process for sustainable development. *Inter-American Institute for Cooperation on Agriculture*. URL: <https://repositorio.iica.int/bitstream/handle/11324/2607/BVE17038694i.pdf>.
44. **Lorenz J.** Farmers Edge Releases the Industry's First Automatic Crop Health Change Detection Tool Highlighting the ROI of High-Resolution Satellite Imagery. URL: <https://www.farmersedge.ca/farmers-edge-releases-the-industrys-first>

- automatic-crop-health-change-detection-tool-highlighting-the-roi-of-high-resolution-satellite-imagery/.
45. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668p. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/39647>
46. Smart Agro Marketing Forum: новітні технології просування для АПК. *Пропозиція — Головний журнал з питань агробізнесу*. URL: <https://propozitsiya.com/ua/smart-agro-marketing-forum-noveyshie-tehnologii-prodvizheniya-dlya-apk>
47. U.S. Department of Agriculture. URL: <https://www.usda.gov>.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ВІДПОВІДНО ДО СТРАТЕГІЙ ЦИРКУЛЯРНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ

2.1. Розвиток ресурсного циклу в контексті циркулярної моделі економіки: напрями, передумови та параметри оцінки

З часом ресурсні цикли розвиваються, що означає зміну їхньої структури. В контексті циркулярної моделі економіки розвиток ресурсних циклів набуває нового значення — збереження цінності матеріалів, виробів його частин у економічній системі якомога довше. У широкому сенсі ресурсний цикл представляє собою сукупність трансформацій та просторових переміщень речовини або групи речовин на усіх етапах їх використання. Отже, розвиток ресурсних циклів за циркулярної моделі передбачає якісну трансформацію їх територіальної структури у напрямку збереження цінності матеріалів та виробів.

Концепція ресурсних циклів запропонована Комаром І.В., вона є науковим підґрунтям визначення шляхів раціоналізації природокористування як окремих галузей економіки, так і територій різного рівня — від локальних промислових вузлів, окремих регіонів, країни до території глобального рівня [14]. Передумовою появи концепції ресурсних циклів є розроблена Колосовським Н.Н. теорія енерго-виробничих циклів [15], яка була розвинута Осіповим В.О. та Шаригініним М.Д. у концепцію ресурсних енерго-речовинних циклів [19]. Теорія енерго-виробничих циклів виникла при дослідженні економічних